

KRONIKA

ODRODZENIE I REFORMACJA W POLSCE ■ LIX 2015 ■ PL ISSN 0029-8514

XXVII Convegno internazionale *Viaggio e comunicazione nel Rinascimento* (Chianciano Terme – Pienza, 16-18 lipca 2015 r.)

Konferencję zorganizował Istituto Studi Umanistici F. Petrarca, a obrady toczyły się w Termach im. Federica Felliniego w Chianciano-Chiusi oraz w budynku Ex Conservatorio w Pienzy. Podczas konferencji wygłoszono 43 referaty, z których tylko dwa: Bruna Lavilatte (Tours) i Piotra Salwy (Stacja PAN, Rzym) dotyczyły komunikacji. Pierwszy z badaczy zainteresował się szczególnym sposobem komunikowania, a mianowicie pismami sztyfrowanymi Rabelais, Bodina, Cardana, Della Porta i Blaise’a de Vigenères; drugi zaś skupił się na zagadnieniu wielojęzyczności w kulturze Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI w., gdzie obok siebie występowały i współistniały takie języki jak: polski, niemiecki, ale także włoski, rosyjski, jidysz, hebrajski i – oczywiście – łaciński.

Autorzy większości pozostałych 41 wystąpień dotykali zagadnienia podróży podejmowanych zarówno z powodów osobistych, jak i motywowanych aktywnością polityczną. Laura Saccardi (Università di Firenze) zanalizowała tematykę listów w *volgare* i łacińskich, pisanych przez urzędników pierwszej kancelarii we Florencji w latach 1444-1446. Franco Buzzi (Biblioteca Ambrosiana, Mediolan) mówił o misji Mikołaja z Kuzy w Niemczech (jako legat papieski został tam wysłany, aby zacieśnić stosunki między Kościołem a książętami niemieckimi) w okresie od 1451 do 1452 r., w świetle wydanych przez niego dekretów. Okoliczności podróży Lukrecji Borgii (wraz z orszakiem liczącym 1500 osób) z Rzymu do Ferrary przedstawiła Julia Benavent (Universitat de València). Podróż Marii di Guisa ze Szkocji do Francji (1550-1551) była przedmiotem wystąpienia Marii José Copeiras Aguilar (Universitat de València), a wyprawy ambasadorów weneckich omówił Massimo Galtarossa (Università di Padova). Luciano Patetta (Politecnico di Milano), na wybranych przykładach z twórczości Laurany, Filippa Brunelleschiego, Giuliana da Maiano, Rafaela, Sansovina, pokazał, że w rzeczywistości renesansowi architekci włoscy, związani często z konkretnymi miastami, niewiele podróżowali (z wyjątkiem Michelozza, Leona Battisty Albertiego, Giuliana da Sangallo, Andrea Palladia i Vincenza Scamozziego). Na osobie Leonarda da Vinci i relacji między rzeczywistością a wyobraźnią w jego projektach podróży skoncentrował się Marco Versiero (Istituto di Scienze Umane, Neapol). Jeśli chodzi o podejmowane z powodów osobistych podróże Włochów do różnych krajów Europy, to Manfred Lentzen

(Westfälischen Wilhelms-Universität Münster) omówił wyprawę Eneasza Sylwiusza Piccolominiego do Niemiec na podstawie jego *Germani* (powstałej w 1457-1458), koncentrując się na zawartym w niej obrazie narodu. *Oratio ad Augustissimum Principem Maximilianum* wygłoszoną w Innsbrucku w 1494 r. przez Pandolfa Collenuccia zaprezentował Giovanni Rossi (Università di Verona). Anna Andolfato (Universitat de València) zajęła się wyprawą prawnika Nicolò Bellonego, senatora z Mediolanu i przyjaciela rodu Granvelle na dwór w Nancy. Gianluca Masi (Università di Firenze) omówił ekspedycje podróżników tokańskich w XVI w. na Bałkany, do Polski, Siedmiogrodu i Mołdawii. Ucieczki Filipa Buonaccorsiego z Rzymu do Polski po rozwiązaniu Akademii Rzymskiej Letusa dotyczył referat Attilia Grisafiego (Università di Palermo).

Część wystąpień odnosiła się do podróży Europejczyków na Półwysep Apeniński. O Hiszpanach, a w szczególności o Gonzalo Fernándezie de Oviedo – uważnym obserwatorze włoskiej rzeczywistości – traktował Alvaro Alonso (Universitat de Madrid). François Roudaut (Université de Montpellier) przedstawił odczytaną z rękopisu relację z podróży Francuzów do Golfo di Pozzuol w roku 1568. Richard E. Keatley (Georgia State University) zainteresował się różnymi zapiskami francuskich podróżników z końca XVI w. dotyczącymi obszarów wiejskich, w których podkreślano ich dzikość i położenie geograficzne, a ponadto stylizowano ich opisy na modłę Arkadii starożytnych. Mirosław Lenart (Uniwersytet Opolski) skoncentrował się na szesnastowiecznych podróżnikach z Polski, wykorzystujących wyprawy do promocji rodzimej kultury w Italii (zwłaszcza w Padwie i na terytorium Wenecji). Fiona Lejosne (École Normale Supérieure de Lyon) zaprezentowała *Navigazioni et viaggi* Giovanniego Battisty Ramusia jako traktat polityczno-ekonomiczny. O obrazie Orientu w pismach 'Abd al-Razzaq Samarqandiego (zm. 1483) mówiła Valeria Piacentini Fiorani (Università Cattolica del Sacro Cuore, Mediolan), a o wizji Azji w *Cosmographia* Pio II – Clara Fossati (Università di Genova), która udowodniła, że korzystał on zarówno ze źródeł klasycznych, jak i opisu podróży Niccolò de' Conti (w wersji pióra Poggia Braccioliniego). Odległą cywilizację japońską odkrył podczas swoich długich podróży w latach 1573-1606 Alessandro Valignano i jego relacje przedmiotem swojego referatu uczynił Roberto Osculati (Università di Catania).

Podróże, które stają się okazją do refleksji autobiograficznych, przestudiował Stefano Pittaluga (Università di Genova) na podstawie wybranych hodoeporicónów. Laura Piras (Università di Sassari) skoncentrowała się na listach Petrarke jako na świadectwie poszukiwania przez niespokojnego wędrowca samego siebie i obrazie duszy do samej siebie powracającej. Jean-Louis Charlet (Université d'Aix-Marseille) pokazał, w jaki sposób rozmaite poziomy opowiadania przenikają się w autobiografii, na poły realnej, na poły zmyślonej, Gianantonio Campana zawartej w opisie jego niebezpiecznej podróży ze Sieny do Perugia. Diariusz Michela de Montaigne o wyprawie

do Italii przez Szwecję i Niemcy (1580-1581) zainspirował wystąpienie Serge'a Stolfa (Université de Grenoble).

Część referentów mówiła o metaforycznych pojęciach podróży. Martina Damiani (Odbojkašice Sveučilišta Jurja Dobrile, Puli) pokazała, w jaki sposób Ariosto i inni twórcy nawiązywali do Dantego w opisach podróży pozaziemskiej. O poróżach w elegiach Tita Vespasiana Strozziiego, stwarzających okazję do snucia wątków autobiograficznych i dawania opisów zmyślonych wypraw, mówiła Béatrice Charlet-Mesdijan (Université d'Aix-Marseille). Étienne Wolff (Université Paris Ouest Nanterre La Défense) zanalizował *Adagia* Erazma z Rotterdamu jako przykład podróży do innych tekstów klasycznych. Manuela Martellini (Università di Macerata) zajęła się opisami podróży w czterech powieściach renesansowych (Jacopa Cavicea, Lodovica Corfina, Niccolò Franco, Lorenza Selvy). Związków słowa z obrazem dotyczył referat Joanny Pietrzak-Thebault (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa). Porównała ona ilustracje do *Orlando furioso* w edycji Vincenza Valgrisiego (1556) ze współczesnymi im materiałami kartograficznymi. Alessandra Tarabochia (Università Cattolica del Sacro Cuore, Mediolan) powróciła do tematu podróży do świata-labiryntu.

O podróżach w wymiarze religijnym, tzn. głównie o pielgrzymkach do Ziemi Świętej i o ich powodach, nie zawsze religijnych, wspomniał Maurizio Pegrari (Università di Verona), omawiając wyprawy kupców florencyckich. Renzo Marzorati (Università Cardinale Colombo, Mediolan) przedstawił pielgrzymkę do Jerozolimy kanonika Pietra Casoliego (1494), Niccolò Terza d'Este, Fabriego, Roberta Sanseverina i innych. Sandra Ducic Collette (Bruxelles) zaproponowała odczytanie spuścizny Dantego jako wizerunku wygnania rozpoczynającego się od narodzin pielgrzyma. Rocío Gutierrez Sumillera (Universitat de València) zwrócił uwagę, że w utworze *The Scholemaster* (1570) angielski humanista Roger Ascham odradzał podróże do Italii. Uważał je za szkodliwe z powodu panującego na Półwyspie Apenińskim powszechnego zepsucia.

Trzy referaty dotyczyły podróży w sensie duchowym, do wnętrza samego siebie. O takich ekspedycjach filozofów – na podstawie encyklopedii i traktatów z zakresu filozofii naturalnej pióra m.in. Campanelli, Bruna, Patriziego – mówiła Anna Laura Puliafito (Universität Basel). Anna Bettoni (Università di Padova) skoncentrowała się na opisach życia jako podróży w poezji francuskich protestantów. O podróżach duszy szukającej Boga traktował Alessandro Ghisalberti (Università Cattolica del Sacro Cuore, Mediolan) na podstawie *Castello interiore* św. Teresy z Ávili.

Podróże w przeszłość w celu odnalezienia śladów minionych czasów w okolicy Ostia Antica, podejmowane podczas prac archeologicznych przez Pio II w 1463 r., były tematem wystąpienia Ettore Janulardo (Università La Sapienza, Rzym).

O wędrówkach nie tylko osób, lecz także rękopisów wspominał Claudio Bevegni (Università di Genova). Opowiadał on o manuskryptach

Arystofanesa (głównie o komedii *Plutos*) krążących między różnymi częściami Europy dzięki humanistom takim jak Guarino Veronese, Giovanni Aurispa i inni.

Jak co roku, część wystąpień dotyczyła dawnej muzyki. Myriam Jacquemier (Université de Toulon) skoncentrowała się na komentarzu Francesca Zorziego zamieszczonym w *De harmonia mundi* (1525) i przetłumaczonym na francuski przez Guya Le Fèvre de la Boderie (1578), i wykazała, że pojmował on muzykę jako rodzaj pielgrzymki duszy do Boga. Consuelo Picchi (Mediolan) zaprezentowała zaś twórczość muzyczną i postać podróżnika – kosmopolity Orlanda di Lasso.

Obrady zakończył koncert zespołu L’Aura Soave, który odbył się w katedrze w Pienzy. Temat przyszłorocznego kongresu będzie dotyczył miasta i wsi w kulturze renesansu.

Jean-Louis Charlet

Université d’Aix-Marseille

Tł. *Marta Wojtkowska-Maksymik*